

ALKIŞ İÇİNDE KARGIŞ: ALEVİ-BEKTAŞİ GÜLBANKLARINDA BEDDUA

Hasan KIZILDAĞ*

Öz

Türk tasavvufunda gülbanklar, ayin ve törenlerde dede/pir tarafından okunan dualardır. Kalıplaşmış halleri ve yapısı itibarıyla eski Türklerin alkış adını verdiği büyüsel ve dini dualara benzemektedir. Mevlevî, Kalenderî ve Halvetî tarikatlarında da söylenen gülbanklar, özellikle Alevî-Bektaşî toplulukları tarafından benimsenmekte ve cem törenlerinde sıklıkla söylenmektedir. Alevî ve Bektaşîlerde hayatın ve cem ayininin her anını ilgilendiren farklı konularda gülbanklar kayda alınmıştır. Gülbanklar, geçmiş ile bugün arasında kültürel bir köprü oluşturduğu için farklı bakış açılarıyla incelenmesi gereken unsurlardır. Yapılan bu çalışmada Alevî-Bektaşî gülbankları incelenerek bu gülbanklar içerisinde yer alan kargış/beddua örnekleri tespit edilmiştir. Alkış/dua metinleri olan gülbankların içerisinde hangi sebeplerle kargış/beddua unsurlarının yer aldığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Yapılan incelemede, gülbanklarda yer alan kargış/beddua örneklerinin yapısal olarak genel yapıya uyduğu, bu bedduaların zaman içerisinde doğal bir şekilde gülbankların içinde yer almaya başladığı görülmüştür. Bunu yanı sıra tespit edilen beddua örneklerinin topluluğa tarihi hatırlatmalarda bulunduğu ve kolektif bellekte ortak anlatıyı yerleştirme işlevinde olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Gülbank, alkış/dua, kargış/beddua.

KARGIŞ/CURSE IN ALKIŞ/PRAVER: CURSING IN ALEVI-BEKTASHI GULBANKS

Abstract

Gulbanks are prayers recited by dede/pir in the rituals and ceremonies of orders in Turkish Sufism. In terms of their stereotypes and structure, they are similar to the magical and religious prayers called alkış by the ancient Turks. Also sung in Mevlevi, Kalenderi, and Halveti orders, gulbanks are adopted especially by Alevi-Bektashi communities and are frequently sung in cem ceremonies. Alevi and Bektashis have recorded gülbanks on different subjects that concern every moment of life and the cem ritual. Since they form a cultural bridge between the past and the present, they are elements that should be analyzed from different perspectives. In this study, Alevi-Bektashi gulbanks were analyzed, and examples of curses in these gulbanks were identified. It tried to reveal the reasons for including "cursing/beddua" elements in gulbanks, which are "alkış/prayer" texts. The analysis shows that the "curses/kargış" examples in the gulbanks are structurally compatible with the general structure and that these curses have started to take place naturally in gulbanks over time. In addition, it has been seen that the identified examples of curses serve as historical reminders to the community and place a common narrative in the collective memory.

Keywords: Alevi-Bektashi Gulbanks, prayer, curse.

1. GİRİŞ

Alevi-Bektaşî inanç zümreleri, Türk kültürünün yapıtaşlarındandır. Gerek geleneksel Türk töresinin önemli ölçüde korunarak günümüze taşınmış olması gerekse Türk kültürünün sözlü dönemlerinin Alevi-Bektaşî zümrelere tevarüs etmesi, Alevilik ve Bektaşîliğin önemini ortaya koyar niteliktedir. Alevilik ve Bektaşîliğin inanç boyutunun yanında ritüel ve sözlü kültür boyutu da pek çok disiplin tarafından çeşitli açılardan ele alınmaktadır. İslamiyet sonrası dönemde gelişen tasavvufi cereyanların etkisiyle gelişen Alevilik (Safeviyye Tarikatı etkisi)

ve Bektaşilik (Balım Sultan ile başlayan teşkilatlanma), İslam'ın Türk tasavvuru şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

İnanç, gelenek, görenek ve sözlü kültür ürünleri bakımından oldukça zengin malzemeye sahip olan Alevi-Bektaşî zümrelerinin gerek ritüel gerekse toplumsal hayatı ilgilendiren pek çok uygulaması vardır. Bu uygulamalardan biri de “gülbank çekme/söyleme”dir. Sevgi Öz'e göre Alevî-Bektaşîlerde yüksek sesle toplu hâlde okunan dualar, gülbank terimiyle ifade edilir. Gülbanklar, düzenlenen törenin özelliğine ve dede ocağına bağlı olarak küçük bazı farklılıklar gösterse de genelde özleri aynıdır. Bektaşîliği benimseyen Yeniçeri Ocağı ile Mehteran takımının da gülbankları vardır (2011: 3). Ömer Uluçay'a göre gülbank, güle, aşka, sevgiyeye davet ve ceme çağrısıdır. Yalvarma, af isteme ve sığınmadır. Duruma ve söyleyene göre değişiklik gösterebilen gülbanklar irticalen de söylenebilen ahenkli dualardır. Ayinde bir kişi tarafından okunan bu dualar cemaat tarafından “Allah, Allah” nidalarıyla onaylanır ve cemaatte birlik duygusu oluşturur (1996: 15).

Ayin-i Cem sırasında söylenen gülbanklar, yolun kutsiyetini; doğruluğu, iyi bir kul olmayı, ahlakî ilkeleri, dinî bilgileri, töreyi, cemin ve ibadetin gerekliliklerini ihtiva eden hayır dualardır. Alevi-Bektaşîler arasında pir/dede tarafından gerçekleştirilen neredeyse her uygulama/ayinde gülbankların söylenmesi, bu gülbankların eski Türk kültüründeki alkışlar gibi dinî/sihri bir hüviyet taşıdığını göstermektedir. Bu bakımdan gülbanklar, alelade iyi niyet dilekleri olmayıp eski Türklerdeki dini/sihri alkışlarla paralellik göstermektedir. Gülbanklar, belirli başlangıç, geçiş ve bitiş formellerine ve motiflere sahip, yöreden yöreye ocaktan ocağa değişebilen, zamana göre şekillenebilen hayır dualardır.

Aşağıdaki cem birleme gülbangi, gülbank metinlerinin içeriği hakkında bilgi vermek açısından örnek teşkil edebilir:

“Bismişah, Allah Allah! Akşamlar hayr ola, hayırlar feth ola. Müminler şad ola, meydanlar abad ola, sırlar mestur ola. Hakk-Muhammed-Ali erenler ceminde hizmet edenleri, cemde bulunan bacılar kardeşler mümlle muhibi Ehl- i Beyt’le birlikte didarlarından, katarlarından ayırmaya. On İki İmam, On Dört Masum-u Pak, On Yedi Kemer-best’in hizmetleri üzerimizde ola. Kutb-ü’l arifin, gavsul vasilin, Seyid Muhammed Hünkâr Hacı Bektaş Velî muin ve destgırarımız ola. Üçler, Beşler, Yediler, Kırklar ve rical-el gayb erenleri, sefa nazarlarını esirgemeye. Cenab-ı Hakk cümlemizin münkür münafık şerrinden, adu mekrinden hıfz-ı emande eyleye. Dertlerimize derman, gönüllerimize iman, hastalarımıza şıfa, borçlarımıza eda nasip eyleye. Güruh-u Naci’ye ve zümre-i salihini katılmak müyesser eyleye. Namerde muhtaç eylemeye. Vaktimiz hayır gele. Dil bizden, nefes Hazreti şah-ı Merdan Ali’den ola. Oturan, duran kovuşuz gaybetsiz evine varıp yastığına baş koya, sağ yatan selamet kalkan Ali yoldaşı, Hızır kılavuzu ola. Gerçek erenlerin dem’ine hû.” (Öz, 2011: 64-65).

Gülbanklar, birer alkış/dua formunda olsa da içlerinde bazı bölümlerde kargış/beddua unsurları taşıdığı görölmektedir. Bu çalışmada Alevi-Bektaşî gülbankları incelenerek, bu gülbanklar içerisindeki kargış/beddua formundaki ifadeler ve bu ifadelerin tahlili yapılmıştır.

1.1. Amaç ve Kapsam

Bu çalışmada Alevi-Bektaşî büyüklerince ayin/tören esnasında söylenerek gülbanklardaki kargış/beddua unsurlarının ortaya çıkarılması ve bunların tahlil edilmesi amaçlanmıştır. Bu vasıtaıyla alkış içerisinde kargışın nasıl yer alabildiğine dair çıkarımlarda bulunmak amaçlanmıştır. Çalışmanın kapsamını yazılı kaynaklara kaydedilmiş olan gülbanklar oluşturmaktadır.

1.2. Sınırlılıklar

Çalışma kapsamında yalnızca Alevi-Bektaşî gülbankları incelenmiş, bunun yanı sıra gülbank ile benzerlik taşıyan “terceman” türü, daha ayinin mahiyetini anlatan bir tür olduğu için kapsam dışı bırakılmıştır.

1.3. Yöntem

Form ve muhteva olarak Alevi-Bektaşî cemlerinde okunan gülbankların “kargış” içermesiyle ilgili daha önce başkaca çalışmalar yapılmadığı ve alanda bu konuda ciddi bir eksiklik olduğundan ötürü, öncelikle gülbankların metin merkezli incelemesi yapılmıştır. Metin merkezli bir yaklaşımla değerlendirilen gülbankların yapıları tespit edilmiş ve gülbanklar içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu şekilde, birer alkış/dua metni olan gülbankların içerisinde yer alan kargış/beddua unsurları tespit edilerek bu unsurların söylem analizi yapılmıştır. İçerik analizi ile metinlerin dua ve beddua kısımları net bir şekilde ayrılmış ve söylem analiziyle beddua formundaki örneklerin tarihi, dini ve sosyolojik arka planları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

2. Türk Kültüründe Alkış ve Kargış

Alkış “alkamak” yani hayır duada bulunmak, beğenmek, övmek fiilinden türetilmiştir. Dualar teslimiyeti, inanmışlığı ve bir ümidi ifade ederler ve dua edilen bu kalıplaşmış güzel sözlerle kutlanır ve hakkında iyi dileklerde bulunulur (Çobanoğlu ve Çobanoğlu, 2015: 1). Beddualar, çaresiz olan, acı çeken, kötülüğe maruz kalan bir insanın rahatlamak, teskin olmak gayesiyle söylediği, kötü düşünce ve dilekleri kapsayan, söze orijinallik veren, ifadeyi güçlendiren kalıplaşmış sözlerdir. Kısaca “kötü dilek” olarak niteleyebileceğimiz beddua, Farsça bed “kötü” ile Arapça dua sözlerinden meydana gelmiştir. Anadolu’nun

muhtelif yörelerinde; “ah, bedat, ilenç, inkisar, kargış, karış, lanet” gibi adlarla da anılırlar (Kaya, 2001: 1997: 114).

Alkış ile dua arasındaki yakın ilişkinin kaynağı, büyü ile dinin insan hayatındaki etkisiyle ilişkilidir. Eski dönemlerde büyü vasıtasıyla tabiatı etkilemeye çalışan insan, bunun sözlü ifadesi olarak alkışları kullanmakta iken daha sonra tek tanrılı dinlerin etkisiyle alkışlar, dua kavramı sınırları için de değerlendirilmeye başlanmıştır (Duymaz, 2000: 19). Beddualar ve duaların kökeninde belirli durumlara has olarak söylenen kalıplaşmış sözün sihirli bir gücü olduğu ve bu sözlerini söylenilip tekrarlanmasının kutsal güç veya güçleri harekete geçireceği inancı yatar (Çobanoğlu ve Çobanoğlu, 2015: 1).

Alkışlar ve kargışlar, kullanıldıkları yere, içinde şekillendikleri ve icra edildikleri bağlamlara göre farklı nitelikler kazanan işlevsel formlardır. Bu nedenle de alkışları ve kargışları, ortaya çıktıkları bağlamlar göz önünde tutularak, bu bağlamı şekillendiren tüm etkenleri göz önünde bulundurarak değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü hem alkış ve kargış eyleminin ortaya çıkış nedenlerini, hem de ortaya çıkan alkış ve kargış metinlerinin niteliklerini anlama ve anlamlandırabilmek için onların her kullanım bağlamında yeniden kazandıkları anlamlı işlevselliklerine odaklanarak bu anlamları ve işlevleri çözümlenmek gerekmektedir. Alkışların ve kargışların nerede, ne zaman, kim tarafından, kime, ne şekilde ve hangi işlevlerle yöneltildiğinin çözümlenmesi, onların çeşitli niteliklerini aydınlatmak bakımından son derece önemlidir (Keskin, 2019: 89). Türk kültüründe, dua verme yetkisi olan kişiler ve verdikleri dualar, tarih boyunca özel terimlerle karşılanmıştır. Temel iskelet yapı ve işlevlerini muhafaza eden dualar, dâhil olunan inanç dairesine uygun içeriklerde kurularak kültüre özgü olma özelliklerini sürdürmüşlerdir. Eski Türk inancında kam/şaman tarafından verilen alkışların günümüzde Alevi-Bektaşî dede/babalarınca verilen gülbank

metinlerinde varlıklarını sürdürdüğü ifade edilebilir (Arslan ve Erdem Kük, 2021: 119).

3. Türk Tasavvuf Dairesinde Gülbank*

Gülbanklar, Türk tasavvuf geleneğinin farklı şubelerini teşkil eden Bektaşî, Kalenderî, Halvetî ve Mevlevî tarikatlarının tamamının ritüel yapılarında karşımıza çıkar. Her şube, ritüel bağlamlarında kullanılan gülbankları, kendi teolojik alan kurgusuna uygun kodlamalarla donatmıştır. Dolayısıyla söz konusu tasavvuf şubelerinin tasavvufî arka planları ortak olsa da gülbank metinleri, çeşitli açılardan birbirlerinden farklılıklar gösterir. Gülbanklar, daha çok Alevi-Bektaşî inanç sistemi ile özdeşleşmiş, günümüzde de söz konusu inanç zümresine ait ritüellerde ibadet metni olarak kullanılan yapılardır (Arslan ve Erdem Kük, 2021: 121). Osmanlı toplum hayatında gülbank çekmeye öncelikle çeşitli tarikat toplantılarında büyük önem verildiği bilinmektedir. Bunlar arasında bilhassa Mevlevî, Bektaşî ve Halvetîliğin bazı kollarında gülbank çekmek yaygın bir gelenektir. Bektaşî tarikatına bağlı Yeniçeri Ocağı'nda da önemli bir anane halinde asırlarca yaşamış ve bir örneği Türk askerî müziği olan Mehter törenleriyle günümüze ulaşmıştır. Ayrıca fütüvvet ehli arasında yapılan yârân toplantılarıyla çıracılık, kalfalık, ustalık gibi esnaf teşkilatı merasimlerinde de gülbangın önemli bir yeri vardır (Uzun, 1996: 72-73).

Gülbank, Alevilikte özel dua anlamındadır. Cem törenlerinde Gülbanklar ile süreklilik sağlanır, olay yaşanır, sürdürülür, hizmetlere dua verilir ve tören yine gülbankla kapatılır. Bunlar Ayin- i Cem içinde söylenen Gülbanklardır. Bunlardan ayrı olarak yaşamın diğer evrelerinde ve bölümlerinde olay ve olgular karşısında veya sonunda okunan Gülbanklar da vardır. Gülbanklarda anlatım, akıcıdır, vurgulu ve

* Kaynaklarda gülbank kelimesi için muhtelif yazımlar söz konusu olduğu için (gülbank, gülbang, gülbeng) bu çalışmanın yazımında TDK Türkçe Sözlük'te yer alan "gülbank" ifadesi tercih edilmiştir.

açktır. Cümleler kısa ve yapılan hizmet, yaşanan durum ile ilgilidir. Gülbanklar İslamî ve insanîdir. Allah, Bismillah, Bismişah ile başlar, salavat ile, Muhammed Ali'ye yakarıyla, Hû ile biter. Gülbank, uzun veya kısa olabilir. Gülbanklar gönülleri temizler, gümanları, kuşkuluları siler, müminin gönlünü "pak ü pak" tertemiz etmek amacını da gerçekleştirmeye yarar. Gülbanklar yapılan hizmetlerin, okunan salavat ve tercemanların, söylenen nefeslerin onayı anlamındadır. Dua sırasında ve sonrasında cemaat Allah Allah nidalarıyla söylenenlere katılır, aşk ve şevk verir. Dua sonunda, herkes birbiriyle niyazlaşır (Özmen, 1998: 456). Bektaşilikte de gülbank çekmeye diğer tarikatlardan daha çok önem verilerek hemen her tören için ayrı gülbanklar tanzim edilmiştir. İkrar, cem, aşure, Nevruz, çerağ, ad koyma, sünnet, lokma erkanı, sofrası, gasil, cenaze, defin, tezkiye gülbankları bunlardan belli başlılarıdır (Uzun, 1996: 76).

Alevi-Bektaşî inanç önderleri tarafından ritüel ve inanç pratiklerinde dilek ve temennilerin Allah'a ulaşması için edilen, bunun için hizmet piri ve bağlı bulunulan ocak pirinin vasıtasına başvuru, ritüel ve inanç pratiklerine göre içeriği değişebilen; giriş, dua ve kapanış formellerinden oluşan; ikilemeler, üçlemeler, paralel yapılar, duraklar ve ses yinelenmeleri ile sağlanan bir ahengi olan yakarış ve dua metinlerine verilen addır (Ersal ve Ersöz, 2013: 55). Gülbank, güle, aşka, sevgiye davet ve onu topluma, Cem'e çağrıdır. Yalvarma, af isteme, sığınmadır. Gülbank uzun veya kısa olabilir. Kişi ve toplumsal yaşamın hemen her alt konusuna ait gülbank vardır. Metinler değişmez değildir. Duruma ve söyleyene göre değişir. İrticalen söylenen değişik gülbanklar vardır (Uluçay, 1996: 15).

Ana hatlarıyla giriş, dua ve kapanış şeklindeki bu formatın Alevî geleneğe mesup ocak ve gruplarda da büyük oranda aynıyla muhafaza edildiği görülmektedir. Alevî gelenekte genel olarak "Bism-i Şah Allah Allah" ifadeleriyle başlayan gülbanklar, "Allah bir Muhammed Ali, Balım Sultan, Kızıldeli, pîrim Hünkâr Hacı Bektâşî Velif, ceddîm Cibâlî..." gibi ocakların kendi hiyerarşilerini ve ocak pirlrine

yer veren sözcüklerle devam etmekte, hizmetin özelliğine göre söz gelimi sakka hizmetinde “sâkiyel-kevser Aliyye’l-Mürtezâ” gibi sembol isimler zikredilmekte, yine hizmetin ne olduğuna dair cemaati ön bilgilendirici ifadelerle söz gelimi, süpürgeci/carcı hizmetinde “Meydanlar pâk, günahlar affola”, kurban hizmetinde “Kurbanlarımız kabul ola, muratlarımız hasıl ola, tüyü başına binbir sevap yazıla”, sakka/suyu hizmetinde “Erenlerin sırrı dâim olsun, içenlere âb-ı hayat olsun, dertlilerimize devâ olsun, hastalarımıza şifâ olsun...” sürdürülmekte, duaların ana kısmında yine hizmetlerin mahiyetine uygun bir şekilde dünya ve ahiretle ilgili talepler zikredilmekte, dua bitirilirken yine hizmet pîri ve ocak pîrine “dil bizden nefes/nutuk Hasan Dede, Şücâeddin Veli’den ola...” türü ifadelerle yer verilmekte, “hû, gerçeğe hû, gerçeğe hû mümine yâ Ali, gerçeklerin demine hû, gerçeklerin keremine hû...” vb. ifadelerle de tamamlanmaktadır (Üçer ve Sarı, 2020: 371-372).

Bektaşîliğe bağlı olduğu için Ocağ-ı Bektâşiyân adıyla anılan Yeniçerilik teşkilâtı merasimlerinde de çeşitli vesilelerle gülbank okunurdu. Hatta 94 veya 99. cemaat ortasında Hacı Bektaş babalarından biri Hacı Bektaş vekili olarak bulunurdu. Bunun yanında, sabah ve akşam saatlerinde ordunun selâmet ve muvaffakiyetine dua etmek için dervişler görevlendirilirdi. Dervişlerin en kıdemlisi, yeniçeri ağasının atının önünde giderken yüksek sesle “kerîm Allah” sözünü tekrar eder, diğerleri de buna “hû” diyerek mukabele ettiği için “cemâat-i hû-keşân” denilirdi. Ayrıca ocağın başçavuşları ve çavuşları da zaman zaman kendi ortalarında gülbank çekme vazifesini görürlerdi. Nitekim yeniçeri açıcıları olan seğirdim ustaları arasındaki en yaşlı üç başçavuştan biri, etlerin kasaplardan teslim alınmasından önce Etmeydanı’nda yapılan törende meydan şeyhi olarak gülbank taşının üzerine çıkıp gülbank çekerdi (Uzun, 1996: 234).

4. Alkış İçerisinde Kargış: Gülbanklarda Beddua[†]

Bölgeden bölgeye, ocaktan ocağa değişiklikler gösterebilse de gülbankların yapısı genel olarak “Bismişah Allah Allah” ifadesiyle başladığı, ardından hiyerarşik olarak “Allah, Hz. Muhammed, Hz. Ali, On İki İmamlar, Ehl-i Beyt, Üçler, Yediler, Kırklar, Yedi Kemer-best, On Dört Masum-i Pak, tarikat/ocak pirleri” anıldıktan sonra niyaz edilmekte ve esas dua kısmına geçilmektedir. Esas dua kısmında ayinin/hizmetin içeriğine, meydana bulunanların orada bulunma sebebine göre alkış/dua verilir. Bu dua içerisinde kalıp ifadeler, formeller ve motifler yer almaktadır. Gülbankların mahiyeti her zaman olumlu olsa da içerisinde olumsuz unsurlar olan kargış/beddua örneklerine de rastlanmaktadır. Bu bakımdan gülbanklar içerisinde kargış ihtiva eden bir alkış formundadır.

İncelenen gülbank metinlerinde kargışın farklı şekillerde yapıldığı görülmektedir. Kargışın muhatabı veya başına gelmesi istenen kötülük/bela duruma göre değişebilmektedir. İncelenen gülbanklardan tespit edilen kargış örneklerini “*Yezit’e ve Soyuna Yönelik Kargışlar*”, “*Mervan’a Yönelik Kargışlar*”, “*Ehl-i Beyt Düşmanlarına Yönelik Kargışlar*”, “*Münkir, Münafık ve Müfsitlere Yönelik Kargışlar*”, “*Yol Düşmanlarına Yönelik Kargışlar*” ve “*Muhtelif Kargışlar*” şeklinde tasnif edilmiştir. Tasnif edilen örnekler bazı durumlarda yukarıdaki başlıkların birkaçına birden dahil edilebilecek nitelikte olsa da ana hatlarıyla ağır basan yöndeki başlığa dahil edilmiştir.

4.1. Yezit’e ve Soyuna Yönelik Kargışlar

Kerbela Mersiyelerinde de Alevi-Bektaşî edebiyatında da sıklıkla lanet edilen ve Hz. Hüseyin ile yanındaki yetmiş iki kişinin katili sayılan Yezit, babası Muaviye ve nesebi ile birlikte gülbanklarda kargışa uğramaktadır. Gülbanklar içerisinde

[†] Yazılı kaynaklardaki gülbank metinleri ele alınırken alındığı kaynaktaki özgün yazımları değiştirilmeden verilmiştir.

Yezit'e, Yezit'in canına, sebep olduğu şeylere ve soyuna yönelik kargışlara bakıldığında genel olarak Yezit'e lanet edilmekte, Yezit'in helak olması veya mahvı istenmektedir. Bazı kargışlarda Yezit'in boynundan tığ[‡] ile teber[§]in eksik olmaması yönünde temennide bulunmaktadır. Yezit adının genellikle münkir ve münafıklarla birlikte anıldığı görülmektedir.

- Lanet olsun Muaviye'ye, yuh olsun Yezid'e! (Erdem Kük, 2021: 380)
- Zülfikar keskinliğine, sır bütünlüğüne, Yezit'in mahvına, müminin muradına ermesine, Üçler, Beşler, Yediler, Kırklar, Oniki İmamlar, enbiya, evliya, Allah Muhammed, Ali Hû diyelim Hû. (Özmen, 1998: 482)
- Zülfikar keskinliğine, sır birliğine, Yezit helâkliğine, münkir körlüğüne... (Uluçay, 1996: 199)
- Eksik olmasın yezit ile münkirin boynundan tığ ile teber. Lânet olsun yezit ile münkirin canına. Saf hezeran lanet. (Erdem Kük, 2021: 367)
- Yuh münkire, lanet Yezit'e. (Öz, 2011: 81)
- Zülfikâr keskinliğine, sır bütünlüğüne, Yezit mahvına, müminin muradına ermesine, Üçler, Beşler, Yediler, Kırklar, On İki İmamlar, enbiya, evliya, Hakk-Muhammed-Ali, hû diyelim hû. (Öz, 2011: 90)
- Zülfikâr keskinliğine, sır birliğine, Yezit helakliğine, münkir körlüğüne, mümin kardaşların gönül muradına, Üçler, Kırklar, On İki İmamlar, Hakk, evliya, enbiya, Hakk- Muhammed-Ali dem'ine hû diyelim hû. (Öz, 2011: 90)
- Lanet olsun Yezit'e ve onun eserine ve ona inanıp onun yolundan gidene. Rahmet olsun mümine gerçekler dem'ine. Hakk erenler cemine. (Öz, 2011: 139)
- Bî'smi şâh. Selâmullahi ale'l-İmamü'l-Hüseyn ve ale'l-evlâdü'l-Hüseyn ve ale'l-ashabü'l-Hüseyn lâ'netullahü ale'l-Yezid ve alâ kavm-i Yezid sad hezarân ya İmam Hüseyin el mededü'l-mededü'l-meded. (Duymaz, 2018: 445)

[‡] Kılıç (Kanar, 2009: 495)

[§] Uzun bir bastona geçirilmiş ince bir baltadır ki, Osmanlı ordusunda savaş aleti olarak kullanılmıştır (Gökbel, 2019: 859).

- İmamların ruh-ı revânları şâd ola, âşıkların fahri mezîd ola, lâ'net bâcân-ı Yeziden, rahmet bâ-cân-ı şehîden. (Duymaz, 2018: 445)
- Yuuuuf! Münkire. Lâ'net Yezid'e ve Yezid'in eserine!.. (Özmen, 1998: 467)
- Fakire kast edenin boynundan Ali'nin Zülfikâr'ı eksik olmaya. Yuf münkire. Lanet Yezide. (Özmen, 1998: 485)
- Yuf lânet Yezid'e. (Uluçay, 1996: 91)
- Lânetullah Yezid ve alâ kavmi Yezid ve alâ etbar Yezid. (Uluçay, 1996: 141)
- Lanetullah ey Yezid ve âli elayi Yezid. (Uluçay, 1996: 175)
- Lanetullah Yezid ve âlâ kavmi Yezid ve âlâ kav- mi Yezid. (Öz, 2011: 26)
- Lanetullah Yezid ve âlâ kavmi Yezid ve âlâ et- ba-ı Yezid. (Öz, 2011: 125)
- Bismişah, Allah Allah! Selam olsun sana ya Hüseyin, ruhun şad olsun. Seni şehit edenlere sad hezaren lanet olsun ahtına peymamına. Allah eyvallah." (Öz, 2011: 87)

4.2. Mervan'a Yönelik Kargışlar

Alevi-Bektaşî edebiyatında ve şiirinde ismi sıklıkla olumsuz bir biçimde anılan Mervan**, gülbanklarda da yer almaktadır. Gülbanklarda Yezitle beraber hınzır, melun ve münafık olarak nitelendirilen Mervan'ın kör olması yönünde kargış verilmektedir.

- Boğazda iman, kör olsun Mervan. (Erdem Kük, 2021: 346)
- Allah... Allah... Sâile Selman, Mülk-i Süleyman, kör olsun Mervan, Cennette Rıdvan. (Yaman, 2009: 349)

** Mervan, Emevi komutanlarından biridir. Muaviye'nin oğlu Yezit'ten sonra halifelîğe geçmiş ve hükümdar olmuştur. Kimi Alevi-Bektaşî grupları kendilerinden olmayanlara, özellikle karşı olduklarına Mervan ve Yezit derler. Yoldan düşen bir kimseyi tanımlamak için de bu kelimenin kullanıldığı görülür (Gökbel, 2019: 582).

- Münkür münafık mahv ola. Süpürgeci Selman, kör olsun Yezid-i Mervan. (Öz, 2011: 25)
- Hızır'dır, melundur, münafıktır Yezidle Mervân. Le En Allahü Yezide ve âlâ kavm-i Yezid. (Küçükyağcı, 2013: 203)

4.3. Ehl-i Beyt Düşmanlarına Yönelik Kargışlar

Alevi-Bektaşî geleneğinde tarihsel olaylara sıklıkla atıfta bulunmaktadır. Bu bakımdan Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'in yaşadığı sıkıntılar ile bu sıkıntıları yaşatanlar da gülbanklarda anılmaktadır. Gülbanklarda Ehl-i Beyt'e zulmeden başta Muaviye, Yezit, Mervan ve bunların soyu ile Emevi halifelerine lanet edilirken "Ehl-i Beyt düşmanları" veya "Al-i Aba" düşmanları ifadeleri kullanılmakta ve bunların berbat, hakir/mahkur, zebun, nâ-murat ve fani olması yönünde kargış verilmektedir.

- Ehl-i Beyt düşmanlarını berbad eyleye! Münkür münafığı nâ-murat eyleye. Muhiblere kötülük düşünen münkür münafık ve müfisdin boynundan Zülfikar-ı Haydar-ı Kerrar eksik olmaya. Yuh münkire, lânet Yezid'e. (Erdem Kük, 2021: 375)
- Ehl-i Beyt düşmanlarını berbad eyliye. Münkür münafığı nâ-murat eyliye. Muhiblere kötülük düşünen münkür, münafık ve müfisdin boynundan Zülfikar'ı Haydar-ı Kerrar eksik olmaya. Yuh münkire, lânet Yezid'e. (Uluçay, 1996: 224)
- Düşmanlar makhür, mü'minnün- ü müninât mansur ola!.. Düşmanan- ı ali aba hakir ve fani ola!.. (Özmen, 1998: 464)
- Düşmanları hor ve hakir ve zebun ola!.. (Özmen, 1998: 464)
- Ehl-i Beyt düşmanlarını berbad eyleye. (Özmen, 1998: 486)
- Düşmanlar mahkür, mü'minnün müninât mansur ola!... Düşmâhân-ı âli-aba hakir ve fani ola!.. (Uluçay, 1996: 68)
- Ehl-i Beyt düşmanlarını ber- bad eyleye. Münkür münafığı nâ-murat eyleye. Muhiblere kötülük düşünen münkür münafık ve müfisdin boynundan

Zülfikâr-ı Haydar-ı Kerrar ve eksik olmaya. Yuh mnkre, lanet Yezid'e. (z, 2011: 140)

- Düşmanları hor ve hakir ve zebun ola!.. (Uluçay, 1996: 68)

4.4. Münkir, Münafık ve Müfsitlere Yönelik Kargışlar

Gülbanklarda mnkir^{††}, münafık ve mfsitlere yönelik de pek çok kargış yer almaktadır. Bu sıfatla anılan kimselerin berbat, mat (yenilme), kr, perişan ve zelil olması istenmektedir. Ayrıca bu kimselerin boynunun Zlfikr'a gelmesi temenni edilmektedir.

- Akşamlar hayr ola, hayırlar feth ola, şerler def ola, mminler ber-murad ola, mnafıklar berbad ola, demler daim cemler kaim ola, ibadetlerimiz makbul ola (zmen, 1998: 458)
- Akşamlar hayr ola, hayırlar feth ola, şerler def ola, mminlerin ber – muradı ola, mnafıklar berbad ola, demler daim cemler kaim ola, ibadetlerimiz makbul ola. (zmen, 1998: 459)
- Hayırlar feth ola, şerler def ola. Mnkrler mat ola. Mnafıklar berbad ola. (zmen, 1998: 479)
- Münkir, münafık yuf ve mat ola. (zmen, 1998: 485)
- Münkir, münafık boynundan Zlfkar-ı Haydar eksik olmaya. (Uluçay, 1996: 91)
- Münkir münafık yuf kr mat ola. (Uluçay, 1996: 91)
- Mnkirler mat ola! Mnafıklar berbad ola! (Erdem Kk, 2021: 301)
- Delilleriniz oldu ruşen, münafık olsun perişan! (Erdem Kk, 2021: 313)
- Mnkirler berbat, mnafıklar ıslah ola. (Erdem Kk, 2021: 323)

^{††} Münafık: İnanmamasına rağmen inanır gibi grnen, ii dışı bir olmayan, ikiyzllkle ara bozan kimseler için kullanılır. (Gökbel, 2019: 637:

- Dervişlere kötülük düşünen münkir müfsid ve munafıkların boynundan Zülfikar-ı Hayder-i Kerrar eksik olmaya. Yuf münkire, lanet Yezide, rahmet mü'mine... (Erdem Kük, 2021: 375)
- Münkürlere mat ola. Münafıklar ber- bad ola. (Öz, 2011: 19)
- Münkir, münafık boynundan Zülfikâr eksik olmaya. (Öz, 2011: 35)
- Münkir münafık yuh, kör, mat ola. (Öz, 2011: 79)
- Münkir münafık zelil ve berbat ola. (Öz, 2011: 138)
- İnananlar şâd, ikilik karanlar berbat ola! (Öz, 2011: 134)

4.5. Yol Düşmanlarına Yönelik Kargışlar

Gülbanklarda Ehl-i Beyt'e düşmanlık edenler dışında yola ve tarikata düşmanlık edenler de kargışla anılmaktadır. Düşmanların hak (toprak), hor, berbat, mahkur, mekruh ve kör olması istenmektedir. Her kim ki yollarına taş atarsa veya taliplere kötülük düşünürse bu kimselerin ağzının mühürlenmesi ve dillerinin taş olması da istenmektedir. Ayrıca diğer kargış örneklerinde olduğu gibi bu kimselerin boynunun Zülfikar'a değmesi de tespit edilen kargışlardır.

- ... yüzümüz ak, gönlümüz pak, düşmanlarımız hâk ola. (Özmen, 1998: 475)
- Düşmanlarımız hor ve mahkur ola. (Özmen, 1998: 476)
- Muhiplere kötülük düşünen münkür münafık ve müfsid'in boynundan Zülfikar- ı Haydar - ı Kerrar eksik olmaya. (Özmen, 1998: 486)
- Düşmanımız mekruh ola!.. Gönlümüz pak, düşmanlarımız hak ola! (Uluçay, 1996: 81)
- Düşmanlarımız hor ve mahkur ola! (Uluçay, 1996: 85)
- İçtiğimiz tahur, ocaklarımız mahur, düşmanlarımız kör ve mat ola. (Erdem Kük, 2021: 304)
- Her kim yolumuza taş atarsa olsun ağzı mühür, dili taş. (Erdem Kük, 2021: 346)

- Üzerimize kast edenlerin boynundan Hz. Ali'nin zülfikârı eksik olmaya. (Erdem Kük, 2021: 368)
- Talibe, muhibbe kötülük düşünen münkir, müfsit ve münafıkların boynundan Zülfikâr-ı Hayder-i Kerrar eksik olmaya. Yuh münkire, lanet Yezit'e, rahmet mümine. (Öz, 2011: 139-140)

4.6. Muhtelif Kargışlar

Yukarıdaki örnekler dışında millete kötü gözle bakanların, fakire kast edenlerin, talibin ve muhibbin ırzında, namusunda gözü olanların da Zülfikâr'la kesilmesi yönünde kargış verilmektedir.

- Ocaklarımızda ateşimiz sönmeye, Hakk bizi gıdasız bırakmaya, evimize, yurdumuza, milletimize kötü gözle bakanlara Şah-ı Merdan'ın kılıcı değe. (Öz, 2011: 35)
- Fakire kast edenin boynun Ali'nin Zülfikâr'ı eksik olmaya. (Öz, 2011: 81)
- Fakire kast edenin boynundan Ali'nin Zülfikâr'ı eksik olmaya. Yuf münkire. Lânet Yezid'e. (Uluçay, 1996: 94)
- Teberra^{**} kılmışız biz harici^{§§}ye. (Öz, 2011: 88)
- Talibin muhibbin ırzında, namusunda gözü olan varsa boynundan Hz. Zülfikâr eksik olmaya. (Öz, 2011: 139)

^{**} Teberra: Yüz çevirme, uzak durma, düşman bilme. Alevilik ve Bektaşiliğin temel ilkelerinden biri durumunda bulunan; Hz. Muhammed, ehlibeyt ve ehlibeyt soyundan gelenlere ve bunları sevenlere düşmanlık gösterenleri, fenalık edenleri sevmeme, onlardan uzak durma, gerektiğinde lanetleme. Bunun karşıtı tevellâdır. Mürid tarikata girerken şeyhin dostunu dost, düşmanını düşman bileceğine söz verir. Bu da tevella ve teberradır. Alevilik ve ektaşilikte Peygambere, ehlibeyte ve peygamber soyuna kastedenler, karşı gelenler sevilmez. Mutlak bağlılık istenir. Bu nedenle ömürlerinde bir kere dahi olsa Peygambere karşı çıkanlar teberra kapsamına alınmıştır. Bunlardan bir kısmı lânetlenirken bir kısmı için de Allah ve Resulünün emirlerine karşı geldiği için asi ifadesi kullanılır (Gökbel, 2019: 859-860)

^{§§} Hariciler: Dinî ve siyasi konulardaki görüşleri ve faaliyetleriyle tanınan fırka. Başka bir deyişle Hz. Ali'ye başkaldırarak ondan ayrılan grup (Gökbel, 2019: 368)

5. Gülbanklardaki Kargışların Yapısı ve Değerlendirme

Gülbanklarda geçen kargışlar incelendiğinde bunların belirli bir yapısal düzen taşıdığı görülmektedir. Gülbank içerisinde kargış edilen kişi/lere yönelik olarak “kör/mahv/yuf/mat/hor/mahkur/berbat/zelil” ola, “lanet olsun/lanetullah” gibi ifadeler kullanılmaktadır. Kargış edilen kimseler ise “Muaviye, Yezit, Yezit’in soyu, Mervan, münkir, münafık, müfsid, Ehl-i Beyt/Al-i Aba düşmanları ve yol düşmanları”dır. Aşağıdaki örnekler, Türk sözlü kültür ürünlerindeki formlerinin yapısına benzemektedir.

- *[eksik olmasın] + [Yezit/Yezit’in soyu/münkir/münafık/müfsid/ Ehl-i Beyt/Al-i Aba düşmanları/düşmanlarımız/] + [boynundan] + [tiğ ile teber/ Zülfikar/Zülfikar-ı Haydar/Zülfikar-ı Hayder-i Kerrar/Hz. Ali’nin Zülfikar’ı]*
- *[kör/mahv/yuf/mat/hor/mahkur/zelil]+[olsun/ola]*
- *[Ehl-i Beyt/Al-i Aba düşmanlarını]+[kör/mahv/yuf/mat/hor/mahkur/berbat/zelil]+[eyle]*
- *[düşmanlarımız]+[kör/mahv/yuf/mat/hor/mahkur/berbat/zelil]+[ola]*

Üç nokta ile boş bırakılmış kısımlar ise yukarıdaki örneklerde zikredilen kişi/lerin anılmasıyla kargışa uğratılmaktadır.

- *[...]+[zelil/berbat ola]*
- *[lanet olsun]+[...], [yuh olsun]+[...]*
- *[lanetullah]+[...] ve [...]*
- *[...]+[mahvına/helakliğine]+[... hû]/ [...]+[körlüğüne]+[... hû]*
- *[...]+[boynundan]+[Zülfikar/Zülfikar-ı Haydar/Zülfikar-ı Hayder-i Kerrar/Hz. Ali’nin Zülfikar’ı]+[eksik olmasın/olmaya]*

Tıpkı gülbanklar gibi gülbankların içerisindeki kargışlar da formellerde olduğu gibi belirli bir yapıyı takip etmektedir. Bu yönüyle kargışlar, sözlü kültür ürünlerindeki kalıp sözler ve formeller gibi uyarlanabilir biçimde üretilmektedir.

Alevi-Bektaşî cem törenlerinin duaları olan gülbanklarda beddua unsurlarının yer alıyor olması belirli işlevlerle bağlantılı görünmektedir. Hz. Peygamber'in vefatının ardından birtakım karışıklıklar ve ihtilafların Ehl-i Beyt ile İslam toplulukları üzerindeki etkileri, gülbankların alkış içinde kargış barındırmasına sebep olmuştur. Hz. Ali ile Ehl-i Beyt'in yaşadıkları; Alevi-Bektaşî toplulukların zaman içerisinde yaşadıkları sorunlarla birleşince, gülbankların kültürel aktarım özelliğine bedduaların girmesi söz konusu olmuştur. Gülbanklardaki kargış/beddua örnekleri, tarihî gerçekleri hatırlatma ve bu gerçekleri kolektif bellekte yaşatma işlevi üstlenmektedir. Aynı zamanda toplulukta düşünce birliği sağladığı da ortadadır. Beddua örnekleri incelendiğinde bunların gülbankların genel yapısıyla örtüştüğü ve yapmacık durmadığı görülmektedir. Bu durum, alkış olan gülbankların içerdiği kargışların doğal bir akış içinde ortaya çıktığını ve sözlü kültürün formel yapılarıyla çatışmadığını göstermektedir.

6. Sonuç

Alevi veya Sünni topluluklar fark etmeksizin Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinin Abbasi hükümdarlarının devrine denk gelmesi ve Emevi politikalarının yerildiği bir dönemde gerçekleşmesi, Türk topluluklarında Hz. Ali ve Ehl-i Beyt çevresinde bir sempati meydana getirmiş; Hz. Ali, Hz. Hüseyin ve Ali Aba neslinin tamamına büyük hürmet duyulmasını sağlamıştır. Bununla birlikte Horasan'da Yesevî Ocağı'nda başlayan ve halifeler yoluyla Anadolu'ya uzanan tasavvufî İslam yorumunun da bu çizgide olması, Alevi ve Bektaşî topluluklardaki Ehl-i Beyt sevgisini anlaşılır kılmaktadır. Mezhep ve tarikat dinamiklerinin de bu çerçevede olmasıyla Ehl-i Beyt'e düşmanlık edenlerin lanetlenmesi, doğal karşılanmaktadır. Bu durum, gülbanklara da tesir etmiştir.

Türk tasavvuf cereyanları içerisinde (Mevlevi, Halveti gibi) farklı tarikatlarda da görüle bile gülbanklar, Alevi ve Bektaşî zümrelerinde daha yaygın ve benimsenen dua türleridir. Cem törenlerinin açılış ve kapanışlarında, ikrar verme, dara durma, musahiplik gibi cemlerde, semahlarda, sofraya/yemek/lokma/kurban gibi zamanlarda ve sabah ve akşam gibi vakitlerde söylenen gülbanklar eski Türklerin alkışlarıyla benzeşen İslamî nitelikteki dualardır. Bu dualar, mezhep büyüklerinden tarikat pirlarına niyazla başlayan ve söylenecek duruma göre şekillenen bir yapıdadır. Kendisine de kutsiyet atfedilen ve ancak dede/pir diliyle söylenen gülbankların alkış mahiyeti taşımasına rağmen içerisinde kargış unsurları ihtiva etmesi her ne kadar şaşkınlık uyandıracak nitelikte olsa da anlaşılabilir bir durumdur. Gülbanklarda ayine katılan/ların ve toplumun diğer fertlerinin iyiliğine dair dualar edilmesi gülbangın genel yapısını oluştururken, kargış unsurları içermesi, tarihsel sürekliliğe gönderme yapmaktadır.

Gülbanklar incelendiğinde, söylenen alkış/duaların neredeyse tamamının olumlu düzlemde olmasına rağmen bazı parçaların kargış formu taşıması ve bu kısımlarda lanetler edilmesi, Alevi-Bektaşîliğin tarihsel kökenlerinde aranmalıdır. Alevi ve Bektaşî topluluklarca pir kabul edilen Hz. Ali ve neslinin başına gelenlerin Müslümanlar arasında yarattığı travmatik etki, aradan yüzlerce yıl geçmesine rağmen devam etmektedir. Sünni İslam anlayışında da Ehl-i Beyt'in katline sebep olanlara hoş gözle bakılmazken Alevi-Bektaşî çevrelerde bu duygu daha baskındır. Bahsi geçen travmaların tesirinin yüzyıllardır geçmemiş olması ve hüznle yad edilmesi, bu hadiselerde rolü bulunan kimse/lerin, alkış/dua metni olan gülbanklarda telin edilmesine yol açmaktadır.

İncelenen gülbanklarda kargışların; “Yezit'e ve Soyuna Yönelik Kargışlar”, “Mervan'a Yönelik Kargışlar”, “Ehl-i Beyt Düşmanlarına Yönelik Kargışlar”, “Münkir, Münafık ve Müfsitlere Yönelik Kargışlar”, “Yol Düşmanlarına Yönelik Kargışlar” ve “Muhtelif Kargışlar” şeklinde altı başlık altında tasnif edilebildiği

görülmektedir. Gülbank metinlerindeki kargışlarda “Muaviye, Yezit, Yezit’in soyu, Mervan” gibi isimler geçmekte, bunların dışında anılan unsurlar ise daha çok “münkir, münafık, müfsid, Ehl-i Beyt/Al-i Aba düşmanları, düşmanlarımız” şeklinde sıfatlandırılmaktadır. Bahsi geçen kişi/lerin “kör, mahv, yuf, mat, hor, mahkur, berbat ve zelil” olması istenmekte, bununla birlikte bunların boyunlarının Zülfikar’a değmesi istenmektedir. Tespit edilen kargış örneklerinin diğer sözlü kültür unsurlarında yer alan, formellere benzer bir formda olduğu anlaşılmıştır. Tespit edilen örnekler, alkış niteliğindeki gülbankların içerisinde kargış unsurları barındırdığını ve bu kargışların Alevi-Bektaşî zümrelerdeki tarihsel hafızadan kaynaklandığını göstermektedir.

Çıkar Çatışması Bildirimi:

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması yoktur.

Destek/Finansman Bilgileri:

Bu makalenin yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Etik Kurul Kararı:

Bu araştırma için etik kurul kararına ihtiyaç yoktur.

KAYNAKÇA

- Arslan, M. ve Erdem Kük, D. G. (2021). "Alkıştan Gülbanga Türk Kültüründe Dua Verme Geleneği." *Journal of Alevism-Bektashism Studies*, (24): 114-140.
- Çobanoğlu, Ö., & Çobanoğlu, S. (2015). "Türk Halk Kültüründe Konuşmalık Türler Bağlamında Sözel Nasihatler, Dua ve Beddualar". *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 3(7): 1-32.
- Duymaz, A. (2000). "Sihir Şiirlerinin Bir Türü Olarak Alkışlar." *Millî Folklor*, 6(45): 15-21.
- Duymaz, A. (2018). "Alevi-Bektaşî Belleğine Cönklerden Katkılar: Terceman ve Gülbanklar", IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşîlik Sempozyumu, (Ed. Orhan Kurtoğlu, Ayşe Çamkara Erginer), 1/437-448. Ankara: Hacı Bektaş-ı Velî Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Erdem Kük, D. G. (2021). *Alevi-Bektaşî Gülbankları –Bağlam Merkezli Bir Yaklaşım-*. Yayınlanmamış doktora tezi, Denizli Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Ersal, M., & Ersöz, S. (2013). "Alevi Gülbenglerinin Temel Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme." *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (65): 53-80.
- Gökbel, A. (2019). *Ansiklopedik Alevi ve Bektaşî Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Kanar, M. (2009). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kaya, D. (1997). "Folklorumuzda Dua ve Beddualar." *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (4): 99-121.
- Keskin, A. (2019). *Alkışlar ve Kargışlar Örnekleminde Folklor ve Disiplinlerarasılık*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Küçükyalçın, E. (2013). *Turna'nın Kalbi Yeniçeri Yoldaşlığı ve Bektaşîlik*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Uzun, M. İ. (1996). "Gülbank". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (14): 232. İstanbul: TDV Yayınları.

- Öz, S. (2011). *Alevî İnancında Dualar-Gülbanklar Deyişler*. Ankara: Yol Yayınları.
- Özmen, İ. (1998). *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, C. III. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Uluçay, Ö. (1996). *Alevilikte Dua "Gülbang"*. Adana: Gözde Yayınevi.
- Uzun, M. (1996). "Türk Tasavvuf Edebiyatında Bir Dua ve Niyaz Tarzı Gülbank." *İLAM Araştırma Dergisi*, (1): 81-82.
- Üçer, C., & Sarı, R. (2020). "Dua, Gülbank ve tercümanlar üzerinden alevî nitelilemeli gelenek hakkında bazı değerlendirmeler." *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi*, 13(2): 357-398.
- Yaman, M. (2009). Alevîlik ve Bektaşîlikte Temel Âyin ve Erkânlar. *Geçmişten Günümüze Alevî-Bektaşî Kültürü*, (Ed. Ahmet Yaşar Ocak), 328-329. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Gulbanks are prayers recited by dede/pir in the rituals and ceremonies of orders in Turkish Sufism. In terms of their stereotypes and structure, they are similar to the magical and religious prayers called alkış by the ancient Turks. Also sung in Mevlevî, Kalenderî, and Halvetî orders, gulbanks are adopted especially by Alevî-Bektashî communities and are frequently sung in cem ceremonies. Alevî and Bektashî have recorded gülbanks on different subjects that concern every moment of life and the cem ritual. Since they form a cultural bridge between the past and the present, they are elements that should be analyzed from different perspectives. In this study, Alevî-Bektashî gulbanks were analyzed, and examples of curses in these gulbanks were identified. It tried to reveal the reasons for including "cursing/beddua" elements in gulbanks, which are "alkış/prayer" texts. The analysis shows that the "curses/kargış" examples in the gulbanks are structurally compatible with the general structure and that these curses have started to take place naturally in gulbanks over time. In addition, it has been seen that the identified examples of curses serve as historical reminders to the community and place a common narrative in the collective memory.

Purpose and Scope

In this study, it is aimed to reveal and analyze the elements of curses in the gulbanks, which were sung by Alevi-Bektashi elders during the ritual/ceremony and written down. In this way, it is aimed to make inferences about how the curse can take place in prays. The scope of the study consists of the transcribed gulbanks.

Limitations

Within the scope of the study, only Alevi-Bektashi gulbanks were analyzed, and the “terceman” genre, which is similar to gulbanks, was excluded because it is a genre that describes the nature of the ritual.

Method

Gulbanks were evaluated with a text-centered approach and subjected to content analysis. In this way, the elements of cursing/beddua in the gulbanks, which are pray texts, were identified and discourse analysis of these elements was conducted.

Conclusion

Regardless of whether Alevi or Sunni communities, the fact that the acceptance of Islam by the Turks coincided with the reign of the Abbasid rulers and took place at a time when Umayyad policies were denounced, created a sympathy around Hz. Ali and Ahl al-Bayt in Turkish communities; Hz. Ali, Hz. Hüseyin and the entire generation of Al-i Aba were held in high esteem. In addition, the fact that the Sufi interpretation of Islam, which started in Khorasan in the Yassawi Quarry and extended to Anatolia through the caliphs, is also in this line, makes the love for Ahl al-Bayt in Alevi and Bektashi communities understandable. With the dynamics of the sect and cult being within this framework, it is considered natural to curse those who are hostile to the Ahl al-Bayt. This situation has also affected the gulbanks.

Even though they are also seen in different sects within the Turkish Sufi movements (such as Mevlevi, Halveti), gulbanks are more common and adopted prayer types in Alevi and Bektashi communities. The gulbanks, which are sung at the opening and closing of the Cem ceremonies, at times such as the giving of ikrar, dara durma, musahiplik, semahs, diner/lokma/sacrifice, and at times such as morning and evening, are Islamic prayers that are similar to the prayers of the ancient Turks. These prayers have a structure that starts with a supplication from the sect elders to the sect pirs and is shaped according to the situation to be sung.

The fact that the gulbanks, which are attributed with sanctity and sung only in the language of the dede/pir, contain elements of cursing despite their applause nature is understandable, although it may arouse astonishment. While the prayers for the well-being of the ritual participants and other members of the society constitute the general structure of the gülbank, the fact that it contains elements of shouting refers to historical continuity.

When the gulbanks are analyzed, it is seen that although almost all of the prayers are positive, the fact that some parts are in the form of curses and curses in these parts should be sought in the historical roots of Alevi-Bektashism. The traumatic impact of what happened to Hz. Ali and his descendants, who are regarded as pirs by Alevi and Bektashi communities, continues to have a traumatic effect on Muslims despite the passage of hundreds of years. While Sunni Islam does not look kindly on those who caused the murder of the Ahl al-Bayt, this feeling is more dominant in Alevi-Bektashi circles. The fact that the effects of the aforementioned traumas have not passed for centuries and that they are remembered with sadness leads to the incantation of the person(s) who played a role in these events in gülbank, which is an applause/prayer text.

In the analyzed gulbank texts, it is seen that the curses can be classified under six headings: "Curses against Yazid and his progeny", "Curses against Marwan", "Curses against the enemies of Ahl al-Bayt", "Curses against Munkir, Munafiq and Mufsit", "Curses against the enemies of the Way" and "Miscellaneous Curses". The names such as "Mu'awiya, Yazid, Yazid's progeny, Marwan" are mentioned in the kargışs/curses in the gulbank texts, and the elements other than these are mostly characterized as "munkir, hypocrite, mufsid, enemies of Ahl al-Bayt/Al-i Aba, our enemies". The aforementioned person(s) are requested to be "blind, ruined, yuf, dull, horrible, condemned, and miserable" and their necks are requested to touch Zülfikar. It has been understood that the identified examples of the prayers/alkışs are in a form similar to the formals found in other elements of oral culture. The identified examples show that the gulbanks contain elements of kargışs and that these kargışs originate from the historical memory of Alevi-Bektashi communities.